

TEKNOLOGIYA TA'LIMIDA MILLIY HUNARMANDCHILIKNI FANLARARO TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY METODOLOGIK ASOSLARI

O'ktamova Diloromxon Qodirjon qizi

Uzaqova Azizaxon Xasanboyevna

Abdulhamidova Musharafhon Kozimjonovna

Andijon davlat pedagogika instituti magistrantlari,

Zaparov Abduqaxxor Abdumalikovich

professor.

Maqolada texnologiya ta'limida milliy hunarmandchilikning spektral - variativ komponentlarini fanlararo takomillashtirishning nazariy metodologik asoslari tahlil qilingan. Milliy hunarmandchilikning spektral - variativ komponentlarini fanlararo takomillashtirish uzluksiz ta'limning tarkibiy qismi sifatida qaralishi tavsiya qilingan. Farg'ona vodiysi aholisining qadimgi va ilk o'rta asrlar davridagi kashtado'zlik tarixini, uning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatini o'rganishga doir asarlar tahlil qilingan.

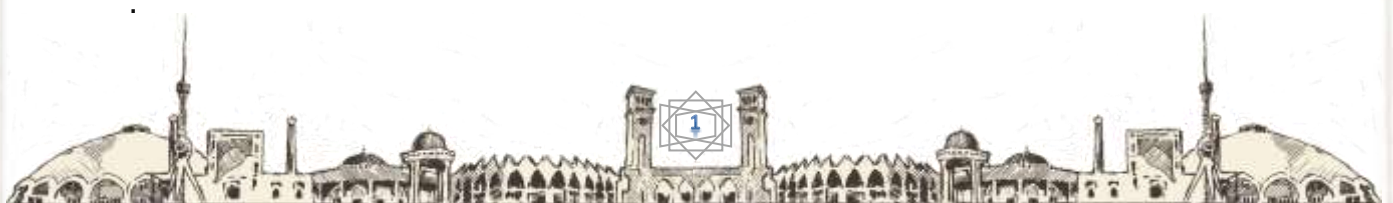
Kalit so'zlar: *innovatsion yondashuv, texnologik kompetensiyalar, metod, uzluksiz ta'lim jarayoni, kasb-hunar tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, STEAM ta'lim yondashuvi.*

В статье анализируются теоретико-методические основы междисциплинарного совершенствования спектрально-вариативных компонентов народных промыслов в технологическом образовании. Междисциплинарное совершенствование спектрально-вариативных компонентов народных промыслов рекомендуется рассматривать как неотъемлемую часть непрерывного образования. Анализируются работы по изучению истории вышивки в древности и раннем средневековье населения Ферганской долины, ее просветительское значение.

Ключевые слова: *инновационный подход, технологические компетенции, метод, процесс непрерывного обучения, выбор профессии, национальные и общечеловеческие ценности, образовательный подход STEAM.*

The article analyzes the theoretical and methodological foundations of interdisciplinary improvement of the spectral-variative components of folk crafts in technological education. Interdisciplinary improvement of the spectral-variative components of folk crafts is recommended to be considered as an integral part of continuous education. The works on the study of the history of embroidery in antiquity and the early Middle Ages of the population of the Ferghana Valley, its educational value are analyzed.

Key words: *innovative approach, technological competencies, method, lifelong learning process, career choice, national and universal values, STEAM educational approach.*

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoev say-harakati bilan milliy an'analarimizni qadrlash, uni kelgusi avlodga asrab-avaylab etkazish masalasiga katta e'tibor berilmoqda[1,2]. Xalqimiz bunga javoban milliy an'anamiz hisoblangan kashtachilikni saqlab qolish uchun do'ppi, chorsi, zardevor, choyshab, palak, joynamoz kabi kashta buyumlarini tikib, an'ana tarzda yosh avlodga o'rgatishga harakat qilmoqda. Bu esa Farg'ona vodiysida yashovchi xalqlarning an'analarni o'rganish va shu masalalarda ilmiy - tadqiqot ishlarini olib borish uchun katta yo'l ochdi. Shu tariqa kashta tikish an'anasi davom etmoqda.

Jahon ta'lim muassasalarida milliy hunarmandchilikning spektrial-variativ komponentlarining fanlararo takomillashuvida kreativ-modulli texnologiyalarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xalqaro tashkilotlar tomonidan "Ta'lim-taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi va barqaror rivojlanish maqsadlariga etkazuvchi muhim faoliyat" deb e'tirof etilishi munosabati bilan katta yoshdagi aholi kompetensiyasini baholash xalqaro dasturi (PIAAC), o'quvchilar bilimini baholash (PISA), texnologiya ta'limini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etishni baholashda (STEM)dan foydalanilmoqda hamda kasbiy mahoratni shaxs sifatleri bilan uyg'unlashtirish, turli o'zgarishlarga tez moslashish, innovatsion yondashuvni ta'lim jarayonlariga izchil joriy etish, ta'lim jarayonlarini modellashtirishning istiqbolli yo'nalishlarini aniqlash bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Dunyoda milliy hunarmandchilikni ta'lim jarayoniga kiritish samaradorligini oshirish, bo'lajak texnologiya o'qituvchilari kasbiy sifatlarini rivojlantirish komponentlarini aniqlash, texnologiya fanining metodik ta'minotini takomillashtirish, bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining sifati buyurtmachilar talablariga mosligini ta'minlash bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga katta e'tibor qaratilmoqda. Ilmiy izlanishlarda texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini oshirishning istiqbolli yo'nalishlarini belgilash, amaliy mashg'ulotlarning virtual shakllarini joriy etish, texnologiya fanining fanlararo bog'liqligini aks ettiruvchi mashg'ulotlar majmui asosida o'qitish sifati va samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy izlanishlar ustuvor darajada amalga oshirilmoqda.

Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida ta'lim sohalarini sifat jihatdan jadal rivojlantirish, bu borada bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, professional ta'limni joriy etish hamda maktab texnologiya ta'limida milliy hunarmandchilikni rivojlantirish kabi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Uzluksiz ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, o'qitish metodikasini takomillashtirish, texnologiya fanini chuqur va puxta o'rganishga e'tiborni qaratish, Davlat ta'lim standartlari (DTS)da ko'zda tutilgan baholash mezonlarini ishlab chiqish"¹ kabi vazifalar belgilangan. Shundan kelib chiqqan holda texnologiya fani misolida o'qitish metodikasini takomillashtirish bo'yicha, jumladan, milliy hunarmandchilik yo'nalishida hunarmandchilik namunalari turlarining integrativ xossalarini aniqlashtirish, o'quvchilarni ma'naviy-kasbiy

tarbiyalash tizimi komponentlari va tayanch kompetensiyalari mazmunini takomillashtirish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini e'tiborga olgan holda ma'naviy-kasbiy tarbiyalash mazmuni, shakli, metodlari va vositalarini takomillashtirish hamda milliy hunarmandchilik namunalari asosida o'quvchilarda ma'naviy-kasbiy sifatlarni rivojlantirish kabilar yuzasidan tadqiqotlarni amalga oshirishni taqazo etadi.

Ma'lumki, milliy hunarmandchilik O'zbekistonda qadimdan rivojlangan va hunarmandchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish avlodlardan avlodlarga an'anaviy tarzda o'rgatib kelingan. Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asarida bu haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. Ammo o'tgan asrdagi siyosiy jarayonlar va mustabid tuzum davrida milliy hunarmandchilik butunlay ishdan chiqdi. Faqat mustaqillik tufayli bu milliy qadriyatlar qayta tiklana boshladi.

T.Abdullaev XIX-XX asrlarda O'zbekiston milliy hunarmandchiligining rivojlanish bosqichlari va tendensiyalarini ilmiy asoslab berishga harakat qilgan[4].

Mustaqillik yillarida hunarmandchilikning rivojlanishi haqida fransuz tadqiqotchilari tomonidan ham monografik asarlar yaratilgan. Masalan, G. Degeorge va P. Chuvenlarning tadqiqot ishlarida o'zbek hunarmandchilik sohalari, jumladan, naqqoshlik, kashtachilik tarixiga oid ma'lumotlar berilgan [5].

Ma'lumki, Markaziy Osiyo jahonning eng ko'hna madaniyat o'choqlaridan hisoblanadi. Tarixiy manbalarniig guvohlik berishicha, mahalliy aholi mato to'qish va unga badiiy ishlov berish bilan qadimgi davrlardanoq shug'ullanib kelishgan. Xalq an'anaviy hunarmandchiligining yuksak namunasi hisoblangan matoga kashta tikish hunari, kashtado'zlik Markaziy Osiyo xalqlarida miloddan avvalgi asrlardayoq shakllana boshlagan.

Farg'ona vodiysi hunarmandchiligi ko'plab olim va mutaxassislar diqqatini o'ziga jalb qilgan. Ularning ilmiy izlanishlari, asosan, hunarmandchilikning kelib chiqishi, urf-odatlar bilan bog'liqligi, turmush madaniyati jihatidan o'rganilgan. Bundan oldin ham o'zbek an'anaviy hunarmandchiligi ko'plab etnograf, pedagog olimlarni, san'atshunos mutaxassislarni qiziqtirgan. Ularning ilmiy-tadqiqot ishlari natijasida an'anaviy hunarmandchilik, ayniqsa, kashtado'zlik san'at darajasiga ko'tarilganini, badiiy o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib kelganligini ko'ramiz. Farg'ona vodiysi xalqining an'anaviy hunarmandchiligini tarixiy-etnografik, ta'lim-tarbiyaviy jihatdan o'rganish, tadqiqot mavzusiga bevosita aloqador muammoli yo'nalishlar bo'yicha quyidagi guruhlariga ajratib tahlil qilish mumkin:

1. Farg'ona vodiysi xalqi an'anaviy hunarmandchiligining shakllanish tarixi va hunarmandchilik genezisiga aloqador ilmiy adabiyotlar.
2. XIX-XX asrlarda Farg'ona vodiysi xalqining mato tayyorlash usullariga oid va vodiylar hunarmandchiligida etnik jamoalar.
3. Moddiy madaniyatning o'ziga xos xususiyatini ko'rsatib beruvchi monografik asarlar.

4. Totalitar tuzum davridagi psixologik-pedagogik va tarixiy-etnografik tadqiqot ishlar.
5. Mustaqillik davridagi ilmiy-tadqiqot ishlar.
6. Farg'ona vodiysi kashtado'zligi haqidagi xorijiy olimlarning monografik asarlari.

Shuningdek, bugungi kunda Farg'ona vodiysi aholisining qadimgi va ilk o'rta asrlar davridagi kashtado'zlik tarixini, uning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatini o'rganishga doir bir qancha yutuqlar qo'lga kiritilgan. Ayniqsa, arxeolog olimlarning bu boradagi ishlarini alohida e'tirof etish kerak. Chunonchi, A.N.Bernshtam [6], A.A.Anorboev [7], G.Maytdinova [8], etnograf - olim U.Abdullaev[9] kabi tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlarida biz o'rganayotgan milliy hunarmandchilikning spektral-variativ komponentlari shakllanishi jarayoniga doir ma'lumotlar mavjud.

Farg'ona vodiysi hududida arxeologlar tomonidan olib borilgan kuzatishlar natijasida paxta, jun va ipakdan tayyorlangan kiyimlarning qoldiqlari topilgan.

U.A. Abdullaev, A.A. Ashirov kabi tadqiqotchilarning ilmiy izlanishlari Farg'ona vodiysini tarixiy-etnografik jihatdan o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. U.Abdullaevning «Farg'ona vodiysida etnoslararo jarayonlar»[9] asari Farg'ona vodiysi xalqlari, ularning tarkibi va xalqlarning joylashuv xususiyatlari, xalqlarning xo'jalik faoliyati, turar joylari va shakllanish jarayonidagi o'zaro xalqaro aloqalar, vodiy xalqining an'anaviy kiyimlari, taomlari, ma'naviy madaniyat sohasidagi xalqlararo munosabatlari o'rganilgan[9]. Bu asar Farg'ona vodiysi xalqlarining an'anaviy kashtado'zligining etnohududiy xususiyatlarini o'rganishda yordam beradi.

ADABIYOT:

- 1.O'zbekiston Respublikasini 2017-2021 yillarda rivojlan-tirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi. -T: Akadem. nashr, 2017.- 47 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 aprel-dagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasinig 2017 yil 6 apreldagi "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limining Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi. 187 - son qarori.
4. Abdullev U.Farg'ona vodiysida etnoslararo jarayonlar. - T.: Yangi asr avlodi, 2005. -B. 214-215.
5. Degeorge G., Chuvin. Samarkand, Bukhara, Khiva. -Paris: Flammarion, 2001. - P.230.
6. Bernshtam A.N.Kirgizskiy narodniy povestvovatelniy uzor Kirgizskiy natsionalniy uzor.- Leningrad-Frunze, 1948.
7. Anorboev A. A. Qadimgi va o'rta asrlarda Axsikent. //O'zbekiston tarixida qadimgi Farg'ona. -T., 2001.

8. Maytdinova G. Rannesrednovekovie tkani Sredney Azii. -Dushanbe:
Danish, 1996. -S. 65.

9. Abdullev U. Farg'ona vodiysida etnoslararo jarayonlar. - T.: Yangi asr avlodi,
2005. -B. 214-215.

